

# „Pravdivý obraz“

## Otisk skutečnosti v malířství a sochařství



Elsie Wright a  
Frances Griffiths,  
Víla podává Iris  
květiny, 1920



Bernardo Strozzi,  
Stará žena před  
zrcadlem, cca  
1615

# 1. Teorie mimesis

Řec. mimesis, lat. imitatio (nápodoba).

Mimesis může odkazovat k jakémukoli jsoucnu z reálného světa, nebo k jsoucnu postulovanému či imaginárnímu. Již před Platónem byl zdůrazňován reprezentáční aspekt mimeze.

Kořen slova: mimos

- mimesthai – imitace, reprezentace, portrétování
- mimos, mimetes – osoby, které imitují nebo reprezentují
- mimema – výsledek mimetického jednání
- mimetikos – subjekt imitace

Koncepty mimesis podle Platóna, Aristotela a Plotína.

V 18. stol., po ustavení estetiky jako samostatné disciplíny Alexandrem Gottliebem Baumgartnerem, ztratily váhu, ale i později se k nim mnozí teoretici vraceli.

## 2. Zobrazení a obraz

(K hermeneutice malířství)

- odlišení zobrazení / obraz
- zobrazení: jeho cílem je vizuální substituce skutečnosti nebo věci, která se nachází mimo obraz (vizuální „simulace“)
- obraz je zjevným uchopením a předvedením zobrazované skutečnosti před naším pohledem; H. G. Gadamer, *Pravda a metoda*: „...obraz uplatňuje své vlastní bytí, aby nechal vystoupit zobrazené“

Mojmír Horyna, *Umělecké dílo jako rozvrh*. In: *Dějiny umění v české společnosti*. Praha 2004, s. 82.

# Cesta k abstrakci: autonomní obraz?

Je třeba si uvědomit, že obraz dříve než představuje koně, bitvu, nahou ženu, nebo jinou anekdotu, je ve své podstatě plocha pokrytá barvami uspořádaná podle určitého pořádku.

(Maurice Denis, Théories)

Paul Sérusier, Talisman, 1888  
skupina Nabis



## 4. „Nic než skutečnost...“

Verismus, ilusionismus, naturalismus a realismus v malířství 19. a 20. stol.



# Mimeze předmětného

- *Verismus*: lat. *verus* = pravda, snaha zobrazovat skutečnost takovou jaká je, v surovém stavu, s jejími zdánlivě bezvýznamnými detaily, ve vší její hrubosti a nízkosti... snaha o dokumentárnost se spíše pesimistickým pohledem na svět
- *Iluze*: lat. *ludere* = hrát, zahrávat si, podvádět, klamat, představa nebo vjem neshodující se skutečností; využití – ve výtvarném umění, např. *trompe-l'œil*; v divadle, které prostřednictvím aristotelovské mimesis vytváří diegézni svět
- *Diegéze*: vnitřní svět díla reflektující vnější realitu nebo čistě imaginární svět, který nám autor prostřednictvím svého artefaktu předkládá v určitém výseku (termín zaveden 1950 pro analýzu filmu)
- *Naturalismus*: snaha co nejvěrněji reprodukovat skutečnost, podobně jako *realismus*

# Trompe-l'œil a historická malba /další snímek/

Pere Borrell del Caso, 1874



Ferdinand Georg Waldmüller, 1853





Karl von Piloty, Thusnelda v triumfálním průvodu Germanica, 1869-1873 (490 x 710 cm)

Obraz díky své velikosti a dokonalosti iluzivních malířských prostředků vytváří „ambiente“ vtahující diváka do imaginární evokace historie.



# Malovaná panoramata

Yadegar Asisi, Řím CCCXII, Lipsko, Gasometer, 2003-2005





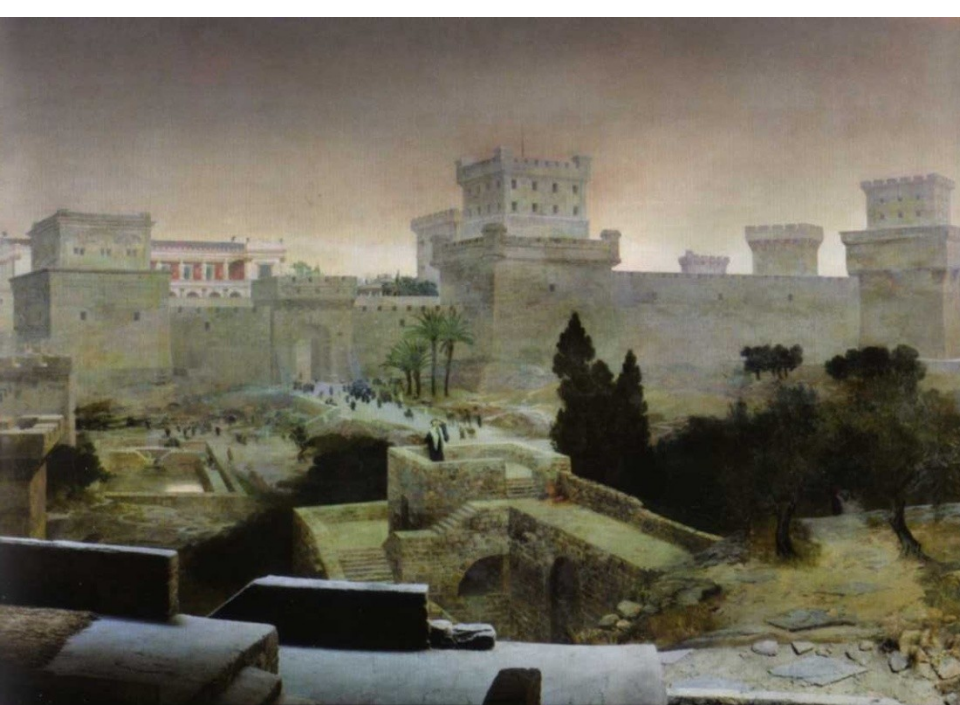
Y. Asisi, finissage, 2009

Luděk Marold a kol., panorama bitvy u Lipan (1898) v pražské Stromovce

Londýnské Colosseum, 1826

# Jeruzalémské panorama Ukřižování Krista, Altötting Gebhard Fugel, 1903





△ Die Sionsburg, Residenz des Pilatus , rechts Straße nach Betlehem



▽ Soldaten würfeln um Christi Gewand

▽ Burg Antonia, davor die Weinenden Frauen

△ Jünger Jesu



△ Die Sionsburg, Residenz des Pilatus , rechts Straße nach Betlehem

▽ Soldaten würfeln um Christi Gewand

▽ Burg Antonia, davor die Weinenden Frauen

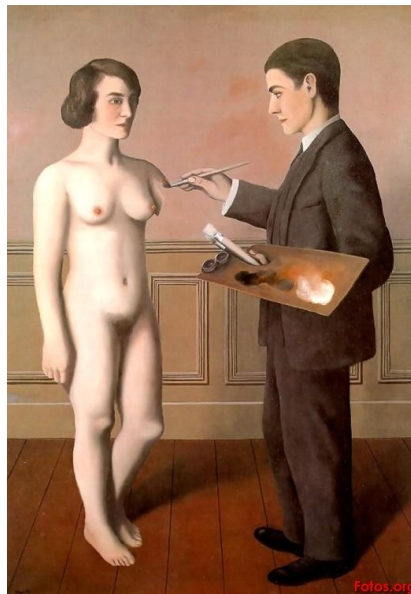
△ Jünger Jesu

# Veristické postupy v malířství 20. století

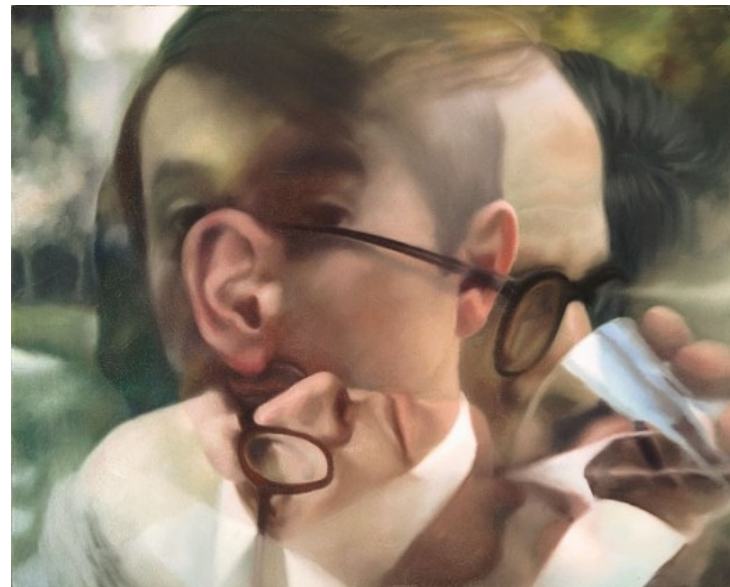
Christian Schad, 1927



René Magritte, 1928



Gerhard Richter, 1975



- Akademismus
- Nová věcnost / magický realismus (Max Beckmann, Otto Dix, Georg Grosz, Christian Schad)
- Surrealismus (Max Ernst, Salvador Dalí, René Magritte)
- Oficiální umění nacismu a komunismu (socialistický realismus)
- Pop art, fotorealismus, hyperrealismus

Gerhard Richter,  
Strýček Rudi, 1965



# Norman Rockwell Znalec, 1962

Konfrontace zpodobení  
díla amerického abstraktního  
expresionismu a realistické  
malby autora



# 5. Médium – obraz – tělo

## podle Bild-Anthropologie H. Beltinga

- Pojem média, formy zprostředkování, se projevuje v kontextu těla. V médiu obrazů leží dvojitý vztah k tělu. V prvním smyslu se tělesná analogie projevuje tím, že přenášející média pojmáme jako symbolická nebo virtuální těla obrazů. V druhém smyslu tím, že média se vpisují do našeho tělesného vnímání a mění je. Řídí naši tělesnou zkušenost skrze akt pozorování v míře, v níž na jejich modelu vykonáváme vlastní vnímání, stejně jako zvnějšnění našich těl. Platí to také pro elektronická média, přestože vykonávají odtělesnění obrazů.
- Protože obraz nemá tělo, potřebuje médium, do kterého se vtělí. Když sledujeme kultury až po nejstarší pohřební kultury, pak tu vidíme sociální praxi, dát jim v kameni nebo hlíně trvalé médium, které nahradí rozpadlá těla mrtvých.



# Chápání médií

- Marshall Mc Luhan rozuměl médiím především jako rozšíření našich tělesných orgánů, a takto posuzoval i pokrok technologií. Když chápal média jako *protézy těla*, které zlepšují náš přístup k času a prostoru, tak mluvil o *médiích těla*.
- Dějiny umění: média - druhy a materiály, v nichž se umělci vyjadřují, tedy *média umění*.
- Belting: *médium obrazu*. Pojem těla jako vnímajícího i zobrazeného subjektu se stává měřítkem a zárukou vztahu k realitě.
- Týž: „Ke *krizi analogie* přispěl také digitální obraz, jehož ontologie se zdá být nahrazena logikou jeho produkce.“ (Srov. J. Aumont: pojem *arché* obrazu. Neil Postman, *Ubavit se k smrti*: vztah mezi formou média a kvalitou sdělení.)

## 6. Přímý otisk skutečnosti?



Posmrtná maska Agamnemóna

# Uchování podoby zemřelého

E. Popp (?), Posmrtný odlitek tváře a lebky Bernarda Bolzana, 1848

Ernst Popp, Busta B. Bolzana, 1848



# Skiagrafie

Daniel Chodowiecki,  
*Vynalezení malířství*  
*dle Plinia, 1787*

Pozn.: Plinius, *Historia naturalis*, kniha XXXV, o počátcích malířství: „kolem stínu člověka byla vedena čára, a tak první malířství mělo takový ráz, potom se provádělo jednou barvou a takové slulo monochromatos“.



# Obraz „neudělaný lidskou rukou“

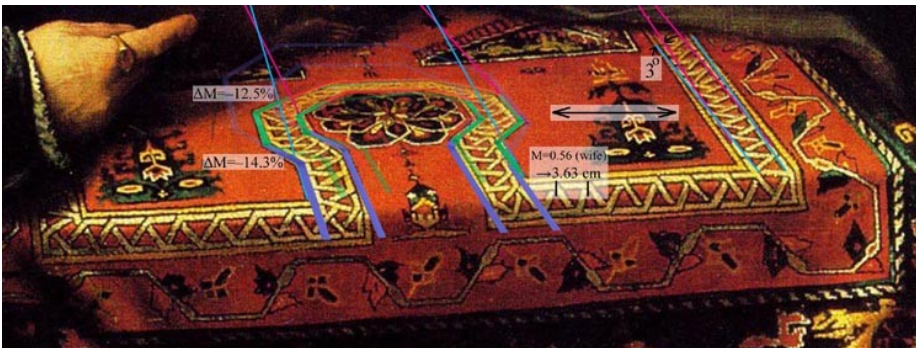
*Sv. Tvář z Laonu,*  
byzantská ikona

Pozn.: Mandylion a  
veraikon byl chápány jako  
„mechanická reprodukce“  
Kristovy tváře, jež obtiskla  
do plátna.



# Exkurz: Využití projekčních optických pomůcek v malířství?

- David Hockney, *The Secret Knowledge. Rediscovering the Lost Techniques of the Old Masters* (2001), česky *Tajemství starých mistrů* (2003)
- Autor se snaží doložit, že realistické efekty, jichž začali využívat nizozemští mistři 15. století a které v další tradici evropského malířství hrály důležitou roli, byly vytvářeny za pomoci optických pomůcek umožňujících projekci zobrazeného.
- Kritika jeho tezí jako nedostatečně doložených, např. Suzan Sontag psala o „warholizaci malířství“.



Lorenzo Lotto, *Manžel a manželka*, 1523, detail obrazu

Hockney a fyzik Falco dokazují, že vysoká míra realismu musela být dosažena za pomoci optických pomůcek.

<http://www.optics.arizona.edu/SSD/art-optics/scientific.html>